

Kilpailuviranomainen etsii, tutkii ja syyttää – onko epäillyllä oikeusturvaa?

Työ- ja elinkeinoministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan kilpailulain uudistamista*. Kun työryhmän asettamispäätökseen perehtyy, herää huoli siitä, onko työryhmän perustamisen perimmäisenä tarkoituksena vain entisestään lisätä kilpailuviranomaisen toiminta- ja tutkintavaltaa Suomessa?

Suomalaiseen rikosoikeusprosessiin kuuluu, että kun mahdollinen rikos on tapahtunut ja poliisi on saanut siitä tiedon, niin poliisi tutkii asian. Poliisin tutkimuksen jälkeen asia siirtyy syyttäjän syyteharkintaan, jossa syyttäjä tekee päätöksen siitä, nostetaanko asiassa syyte. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen, asia siirtyy kärjäoikeuden ratkaistavaksi. Poliisi siis tutkii, mutta syyttäjä lopulta päättää viedäänkö asia oikeuteen.

Suomessa (ja myös koko Euroopassa) kilpailulainsäädäntö ja siinä kilpailuviranomaiselle annettu toimivalta rakentuu edellä mainitusta poiketen aivan toisella tavalla. Kilpailulainsäädäntöä koskevissa asioissa toimii alusta loppuun sama viranomainen eli Kilpailu- ja kuluttajavirasto KKV. Ensin KKV etsii ketä elinkeinonharjoittajaa se voisi ryhtyä tutkimaan. Löydettyään tutkinnan kohteen KKV aloittaa tutkinnan. Tutkinnan päätyttyä KKV päättää, nostaako se asiassa "syytteen" markkinaoikeudessa. Kilpailuasioissa sanan syyte sijasta käytetään vain sanaa seuraamusmaksu. KKV toimii tutkimuksen ajan käytännössä poliisin valtuuksilla aina siihen asti, kunnes KKV tekee päätöksen, viekö se tutkimansa asian markkinaoikeuteen. Tutkinnan kohteena oleva elinkeinonharjoittaja on epäillyn asemassa koko tutkimuksen ajan. Ei kuulosta kovin hyvältä epäillyn oikeusturvan kannalta, kun sama viranomainen etsii, tutkii ja päättää. Tästä järjestelystä puuttuu vielä se, että kilpailulakiin tehtäisiin uudistus, jossa KKV saisi avustaa oikeuslaitosta päätöstä tehtäessä. Tällaistaikin toimivallan lisäystä kilpailulakiin parhaillaan harkitaan? Tuollainen uudistus olisi hyvä esimerkki oikeusvaltion irvikuvasta, kun demokraattisessa oikeusvaltiossa sekä tutkiva että tuomitseva taho tekisivät tarkoituksellista yhteistyötä! Vai onko niin, että elinkeinonharjoittajat eivät tarvitse Suomessa liiemmin oikeusturvaa? Onko perusoletuksena se, että elinkeinon-

harjoittajan täytyy olla ainakin vähän rikollinen, jos viranomainen on päättänyt aloittaa tutkinnan?

KKV:n tutkinta kestää myös usean vuoden ajan. Erikoinen yksityiskohta normaalista rikosprosessista poiketen on siinä, että KKV voi pyytää epäillyltä elinkeinonharjoittajalta lausuntoa ja näkemystä asiaan vastan jälkeen, kun KKV on jo tehnyt asiassa tutkinnan ja laatinut syyttämisesitysluonnoksen (seuraamusmaksuesitysluonnoksen). Normaalisissa rikosprosessissa epäiltyä tahoa kuullaan ja epäillyn näkemykset myös huomioidaan jo tutkinnan aikana.

On selvää, että KKV on tosiasiallisesti tehnyt asiassa päätöksen, kun se on laatinut markkinaoikeuteen lähettämistä vaille valmiin – useita kymmeniä sivua käsittävän juridisen kirjelmän - seuraamusmaksuesitysluonnoksen. Voi vain kysyä, mikä merkitys epäillyn antamalla lausumalla on enää tässä vaiheessa? Ei ole mitenkään uskottavaa, että asiaa tutkiva ja asiasta päättävä viranomainen tuossa vaiheessa monen vuoden tutkinnan jälkeen päätyisi siihen, että koko tutkimus olisi ollut vain turhaa veronmaksajien varojen käyttöä. Mitä pidempään tutkimus kestää ja mitä enemmän työtä viranomainen on asian eteen tehnyt, sen selvempää on, että viranomainen nostaa "syytteen" markkinaoikeudessa. Viranomainen kuulee epäiltyä elinkeinonharjoittajaa vain sen takia, että kilpailulain kuulemisvelvoite niin edellyttää. Viranomainen siis "kuulee mutta ei kuuntele".

Olisi mielenkiintoista tietää kuka ja millä tavoin tosiasiallisesti valvoo kilpailuviranomaisen suorittamaa tutkintaa ja tutkinnan aikaisia toimintatapoja? Poliisin toimintaa Suomessa valvovat ainakin sisäasiainministeriö ja poliisihallitus. Kilpailuviranomainen valvoo kilpailua, mutta näyttää vahvasti siltä, että kilpailuviranomaisen toimintaa ei valvo kukaan. Olisiko syytä miettiä oikeusturvakeinoja, joihin epäilty elinkeinonharjoittaja voisi turvautua tilanteessa, jossa epäilty katsoo, että virkamiehet käyttävät tutkinnan aikaisia toimivaltuuksiaan kohtuuttomalla tavalla? Tällä hetkellä ainoa vaihtoehto on hallintokantelun tekeminen, esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehelle. Mutta miten elinkeinonharjoittaja uskaltaisi tehdä hallintokantelun kilpailuviranomaisen toiminnasta?

Tehdä kantelu saman tahon toiminnasta, joka voi tehdä markkinaoikeudelle esityksen, että kyseiselle elinkeinonharjoittajalle on määrättävä miljoonien euron suuruinen seuraamusmaksu. Elinkeinonharjoittajat ovat muutoinkin monissa muissa asioissa riippuvaisia kilpailuviranomaisen toiminnasta ja kilpailuviranomaisen tekemistä päätöksistä, joten myös tämän takia hallintokantelun tekeminen on käytännössä mahdotonta.

On vaarallista ajatella, että Suomessa viranomainen hoitaa työnsä aina rehellisesti, tunnollisesti ja pyrkii automaattisesti "oikeaan totuuteen". Muualta maailmasta tulee jatkuvasti erilaisia esimerkkejä siitä, miten viranomaiset myös demokraattisissa järjestelmissä ovat käyttäneet valtaansa väärin. Tästä Edward Snowdenin paljastukset ovat hyviä esimerkkejä. On naivia ajatella, että vallan väärinkäyttöä ei tapahtuisi Suomessa. Sitä voi tapahtua pienemmässä tai suuremmassa mittakaavassa. Parhaillaan Helsingin kärjäoikeudessa selvitetään sekä poliisin entisen huumeepäällikön että eräiden muiden poliisien tekemisiä ja tekemättä jättämisistä.

Pitää kuitenkin muistaa, että virkamieskin on ihminen, ja yksittäisille ihmisille ei pidä antaa liikaa valtaa, ei ainakaan ilman valvontaa.

Mika Väyrynen

*https://www.tem.fi/ajankohtaista/uutiskirjearkisto/uutiskirje_3.9.2015